

УДК 338.23

М. Ю. ГЛІЗНУЦА, Л. В. МОРГАЙ**РОЛЬ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ**

Сформовано положення, згідно якого впровадження інтелектуального продукту остаточно змінило відносини «людина-природа». Викладено загальне поняття інтелектуальної власності, що відображає її сутність – це права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Розглянуто інтелектуальну власність як систему економічних, соціальних та правових відносин; як відтворення капіталу в сучасних умовах; як ефективний спосіб отримання доходу. Виявлено, що інтелектуальна власність є не тільки частиною науково-технічного процесу, але й формуванням основних фінансових потоків, конкурентоспроможності. Висунуто положення, що інтелектуальна власність є рушійною силою розвитку економіки, якщо учасники економічних відносин мають можливість отримувати прямий або опосередкований прибуток від практичного використання права власності. Досліджено, що важливим є внесок вітчизняного інтелектуального капіталу в розвиток промислового комплексу країни, що сприяє оновленню його продукції та технологій, а це, своєю чергою, підтримує суб'єкти господарювання на конкурентоспроможному рівні на вітчизняних і зарубіжних ринках; управління інтелектуальною власністю перетворюється в найважливіший елемент корпоративного управління. Акціонерні портфелі активів об'єктів прав інтелектуальної власності широко використовуються при злитті і поглинанні компаній, в спільних підприємствах, угодах, ліцензійних договорах та інших. Проблемою є руйнування інтелектуального виробництва, вихід інтелекту за кордон, нав'язування інтелектуальної потенціалу, також, у сучасних кризових умовах значна кількість підприємств не може дозволити собі займатися інноваціями за власний кошт, а нерозвиненість вітчизняного фондового ринку та складність у залученні кредитів, не дають змогу користуватися цими класичними інструментами залучення коштів. Висунуто положення про необхідність цілеспрямованого вирощування повноцінних суб'єктів інтелектуальної власності, забезпечення можливості їх ефективної реалізації, а також стимулювання взаємодії науково-технічних структур.

Ключові слова: інтелект, власність, продукт, об'єкт, потенціал, промислова власність, економіка, сучасність.

М. Ю. ГЛІЗНУЦА, Л. В. МОРГАЙ**РОЛЬ ОБЪЕКТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ**

Сформировано положение, согласно которому внедрение интеллектуального продукта окончательно изменило отношения «человек-природа». Изложены общее понятие интеллектуальной собственности, которые отражают ее сущность - это права на результаты интеллектуальной деятельности человека в научной, художественной, производственной и других сферах, которые являются объектом гражданско-правовых отношений в части права, можно пользоваться и распоряжаться результатами своей интеллектуальной, творческой деятельности. Рассмотрены интеллектуальная собственность как система экономических, социальных и правовых отношений; как воспроизводство капитала в современных условиях; как эффективный способ получения дохода. Вывявлено, что интеллектуальная собственность является не только частью научно-технического процесса, но и формированием основных финансовых потоков, конкурентоспособности. Выдвинуто положение, что интеллектуальная собственность является движущей силой развития экономики, если участники экономических отношений имеют возможность получать прямую или косвенную прибыль от практического использования права собственности. Доказано, что важным вкладом отечественного интеллектуального капитала в развитие промышленного комплекса страны, способствует обновлению его продукции и технологий, а это, в свою очередь, поддерживает субъекты хозяйствования на конкурентоспособном уровне на отечественных и зарубежных рынках; управления интеллектуальной собственностью превращается в важнейший элемент корпоративного управления. Акционерные портфели активов объектов прав интеллектуальной собственности широко используются при слиянии и поглощении компаний, в совместных предприятиях, сделках, лицензионных договорах и так далее. Проблемой является разрушение интеллектуального производства, выход интеллекта за границу, навязывание интеллектуального потенциала, также в современных кризисных условиях многие предприятия не могут позволить себе заниматься инновациями, а неразвитость отечественного фондового рынка и сложность в привлечении кредитов не дают возможность пользоваться этими классическими инструментами привлечения средств. Выдвинуто положение о необходимости целенаправленного выращивания полноценных субъектов интеллектуальной собственности, обеспечения возможности их эффективной реализации, а также стимулирование взаимодействия научно-технических структур.

Ключевые слова: интелект, собственность, продукт, объект, потенциал, промышленная собственность, экономика, современность.

М. Y GLISZNUTSA, L. V.MORHAI**THE ROLE OF INTELLECTUAL PROPERTY OBJECTS IN THE PRESENT ECONOMY**

A position has been created according to which the introduction of an intellectual product has finally changed the relationship "man-nature". The general concept of intellectual property that reflects its essence is the rights to the results of intellectual activity of a person in the scientific, artistic, industrial and other spheres that are the object of civil law relations in the part of law, one can use and dispose of the results of his intellectual and creative activity. Intellectual property is considered as a system of economic, social and legal relations; as the reproduction of capital in modern conditions; as an effective way to generate income. It is revealed that intellectual property is not only a part of the scientific and technical process, but also the formation of the main financial flows, competitiveness. It has been put forward that intellectual property is the driving force of economic development, if the participants in economic relations have the opportunity to receive direct or indirect profits from the practical use of property rights. It is proved that the important contribution of the domestic intellectual capital to the development of the country's industrial complex promotes the renewal of its products and technologies, and this, in turn, supports business entities at a competitive level in domestic and foreign markets; management of intellectual property is becoming an important element of corporate governance. Joint stock portfolios of assets of intellectual property rights objects are widely used in mergers and acquisitions of companies, in joint ventures, transactions, licensing agreements and so on. The problem is the destruction of intellectual production, the output of intelligence abroad, the imposition of intellectual potential, and in modern crisis conditions many enterprises can not afford to engage in innovations, and the underdevelopment of the domestic stock market and the difficulty in attracting loans do not allow these classical instruments to attract funds. A provision was made on the need for purposeful cultivation of full-fledged subjects of intellectual property, ensuring the possibility of their effective implementation, as well as stimulating interaction of scientific and technical structures.

Keywords: intellect, property, product, object, potential, industrial property, economy, modernity.

Вступ. Досягнення науково-технічного прогресу виявляються перш за все в тому, що основною рушійною силою економічного і соціального розвитку стає інтелектуальний потенціал [1]. Сучасна економіка розвинених країн - це економіка, заснована на знаннях, інноваційних рішеннях, джерелом та механізмом розвитку якого є інтелектуальна діяльність, що забезпечує в кінцевому підсумку створення матеріальних цінностей [2]. В умовах глобалізації та стрімкого розвитку економіки знань інтелектуальна власність стає основним ресурсом, який здатен забезпечити конкурентоспроможність підприємств [2].

Інтенсифікація інноваційної діяльності підприємств є вагомим фактором впливу на стрімке зростання кількості об'єктів інтелектуальної власності, що викликає потребу їх визначення, структурування, оцінки, обліку, та юридичного захисту майнових прав. Своєчасна і ефективна охорона прав інтелектуальної власності має не тільки економічну, але й соціальну значимість.

Доцільним використовувати комплексний підхід до визначення поняття «інтелектуальна власність», заснований на поєднанні юридичної та економічної складової, відповідно до якого, інтелектуальна власність є «галуззю права, що має справу з корисністю, застосуванням, набуттям, примусом і попередженням зловживань приватними юридичними правами в деяких формах інтелектуальних творінь у промислових, наукових, літературних і артистичних сферах, а також у деяких формах ідентифікації підприємницької діяльності з метою їх економічного використання в конкурентній підприємницькій діяльності, у виробництві, комерції і торгівлі» [3].

Аналіз основних досягнень і літератури. На думку деяких дослідників, класифікація інтелектуальної власності включає три елементи: інтелектуальний продукт (результат творчої діяльності, важливий для інтелектуально підготовленого кола осіб); інтелектуальна власність (права власності на результати інтелектуальної діяльності); нематеріальний актив (патенти, технологічні та технічні досягнення, інші об'єкти інтелектуальної власності підприємств).

Охорона результатів літературної, художньої та технічної творчості стимулює авторів до подальшої творчості, а результати їх діяльності збагачують доступні суспільству рівні культури та техніки [3]. В інноваційній економіці інститут інтелектуальної власності є одним з найважливіших компонентів, що створює умови для розповсюдження нових знань [4].

Об'єкти інтелектуальної власності здатні приносити підприємству прибутки. Доходом від використання інтелектуальної власності є різниця за певний проміжок часу між грошовими надходженнями і грошовими виплатами, яку отримують правовласники за надане право використання об'єктів інтелектуальної власності [4].

Але потрібно знати, що інтелектуальна власність здатна приносити підприємству дохід тільки за умови закріплення права на неї, не допускаючи

загальнодоступності його використання. Гарантією одержання певних доходів можуть слугувати конкретні переваги, які одержує підприємство за рахунок використання нематеріальних активів. Проте, важливо пам'ятати, що з точки зору правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності підприємство має можливість використовувати лише ті об'єкти, які знаходяться у його розпорядженні. Досвід показує, що часто нематеріальні об'єкти не є власністю підприємства, тому до них необхідно підходити як до таких, що взяті в лізинг, орендовані або ж є позиковими активами [4].

Теорія інтелектуальної власності ставить питання про нове розуміння освіти, культури та інших галузей

Соціальної сфери, зокрема з огляду на їх ресурсне забезпечення. Освіту слід розглядати як основний чинник інтелектуальної власності, що призводить до економічного зростання через чинник підвищення продуктивності праці [5].

Інтелектуальна власність - це, по суті, набуті творчі здібності, що виступають як засіб і реалізуються через працю. Враховуючи це, є думка, що інтелектуальна власність є основою для реалізації трудових послуг через якість людських здібностей, що беруть участь у виробництві людського капіталу [5].

Державно-правове регулювання інтелектуальної власності на макрорівні здійснюється через: активну участь держав у міжнародних семінарах, конференціях; співпрацю із Всесвітньою організацією інтелектуальної власності; співпрацю з міжнародними організаціями з питань захисту та охорони об'єктів промислової власності; участь в угодах та договорах щодо управління та захисту промислової власності тощо [5]. Відносини інтелектуальної власності представляють собою основу всієї сукупності взаємозв'язків, що виникають у інноваційному просторі. Інтелектуальна продукція, яка є результатом інтелектуальної діяльності, виступає як приналежність вилучення ренти, основу побудови інноваційних ланцюгів та фактор створення конкурентної економіки. Важливість значення інтелектуальної власності та її охорони була вперше визнана [5] Паризькою конвенцією про охорону промислової власності в 1883 році і Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів в 1886 році. Обидві конвенції управляють Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІС). З економічної точки зору найбільший інтерес представляють майнові відносини інтелектуальної власності, пов'язані з комерційним використанням результатів інтелектуальної праці [6]. Специфічна форма існування інтелектуальних об'єктів, нетрадиційність змісту та інституціональної форми відносин інтелектуальної власності призводить до необхідності визначення інтелектуальної власності як самостійної економічної категорії [7]. Забезпечення конкурентоспроможності всієї української економіки в цілому і кожного підприємства окремо - це

найважливіший питання на даний час [8]. Найбільш важливе економічне значення мають авторські твори, товарні знаки, виконавці артистів-виконавців, звукозаписи, винаходи, фірмові назви [9]. Інвестиції, вкладені в наукові дослідження та розробку нових технологій, окупаються тільки в тому разі, якщо інтелектуальна власність захищається в правовому порядку [10].

Результати дослідження ролі об'єктів інтелектуальної власності у сучасній економіці. Сучасні економічні тенденції розвитку держави на шляху інтеграції у світове співтовариство з усіма його ноу-хау дають нам чітке розуміння про наявність прогалів, що стримують цей розвиток. І причина такого – відсталість технологій, відсутність досвідчених кадрів-спеціалістів у галузі інтелектуальної власності, відсутність державної підтримки та недосконалість нормативно-правової бази, а саме головне – недостатнє фінансування та підтримка з боку держави науково-технічних програм та інноваційних проєктів [5]. Саме останній фактор і спричиняє "відтік умів" в країни Європи та Америки, де та чи інша інтелектуальна ідея має змогу на підтримку, фінансування, реалізацію та охорону [7].

Підсумовуючи інформацію про становище інтелектуальної власності, можемо стверджувально говорити про технологічну відсталість. Відповідно, необхідним є інноваційне оновлення та зрушення в науково-технічному секторі.

Для українських підприємців в умовах, коли глобалізація дуже порушує конкурентоспроможність, головним завданням є виявляти у продукції своїх фірм об'єкти інтелектуальної власності, забезпечувати їх захист в Україні та за кордоном, перетворювати у дорогу патентовану конкурентоспроможну продукцію [5]. Також, важливим є вміння захистити вже задекларовану інтелектуальну власність.

В умовах ринкової економіки одним із головних джерел одержання підприємствами інвестицій для свого розвитку є емісія цінних паперів (акцій) та їх розміщення на фондових ринках, до того ж обсяг емісії залежить від величини ринкової капіталізації підприємства [7].

Визначальне значення в обсязі інвестицій має рівень доходності та ліквідності акцій. У свою чергу, не останню, а інколи основну роль у ринковій капіталізації підприємства відіграє вартість його нематеріальних активів, тобто інтелектуального капіталу. Аналіз статистичних даних показує наявність тенденції до зменшення інвестиційної привабливості сфери нематеріальних активів господарюючих суб'єктів в Україні, що має поєднувати складові науково-технологічного та інноваційного розвитку [8].

Можна посилити запозичення технічних досягнень із-за кордону, зайнятися імітацією продукції кращих зразків, закупити масово зарубіжні ліцензії. Але, слід підкреслити, що ТНК зацікавлені в ретельній охороні своїх ноу-хау та виробничих секретів. Термін дії патентів у розвинутих країнах становить, як правило 20 років, що досить надійно

захищає найбільш активні в науковому відношенні компанії від передчасного розкрадання їхніх технологій і зумовлює збереження величезного технологічного відставання менш розвинутих країн [2].

І хоч за останні роки помітною стає тенденція до відродження та підвищення ефективності новаторської діяльності, все ж узагальнений висновок дозволяє стверджувати, що оцінка стану й основних тенденцій розвитку ринку промислової власності в Україні свідчать про його замкненість у національних межах і низький рівень використання національними власниками прав на об'єкти промислової власності переваг ринку міжнародної системи охорони таких прав, що безпосередньо впливає на зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції і технології та стримує вихід на міжнародні ринки [11].

Отже, економічний сенс реалізації результатів інтелектуальної діяльності полягає в отриманні доходу [11]. З одного боку, об'єкти інтелектуальної власності можуть виступати в якості фактора виробництва, являючи собою частину ресурсного потенціалу підприємства або його нематеріальні активи. Також, вони можуть бути самостійним предметом купівлі-продажу, тобто товаром. В процесі реалізації об'єктів інтелектуальної власності як фактора виробництва відбувається поступове перенесення вартості нематеріальних об'єктів на вартість виробленої продукції, так званий процес капіталізації [12]. У цьому випадку в якості доходу виступає частина прибутку від продажу готової продукції, створеної з використанням інновацій.

Висновки. Важливими кроками у сфері інтелектуальної власності на шляху формування та реалізації ефективної вітчизняної інноваційної політики в умовах трансформаційних перетворень є: створення умов для залучення об'єктів інтелектуальної власності до національної системи планування; модернізація системи державного регулювання у сфері інтелектуальної власності, вдосконалення операційного управління та розвитку людських ресурсів; формування та постійне оновлення норм, що регулюють право інтелектуальної власності і патентне право та імплементація міжнародних стандартів в національну систему; стимулювання розвитку венчурного бізнесу; розвиток та управління об'єктами промислової власності в контексті міжнародного трансферу технологій; стимулювання розвитку інноваційного сектора; надання доступу до інформаційних баз даних у сфері промислової власності; регіональна та міжнародна кооперація; формування ефективної системи охорони та захисту об'єктів промислової власності.

Список літератури

1. Глізнуца М.Ю. Бенчмаркінг як оцінювання інтелектуального потенціалу / П.Г.Перерва, М.Ю.Глізнуца / *Маркетинг і менеджмент інновацій, Науковий журнал*, Суми -2015- С.11-19.
2. Перерва П. Г., Глізнуца М. Ю. Дослідження зарубіжного досвіду оцінки інтелектуального потенціалу організацій // *Бізнес Інформ*. – 2016. – №1. – С. 49–55.

3. Пасічник І. Ю. Теоретичні положення управління конкурентоспроможністю продукції // *Бізнес Інформ*. – 2016. – №1. – С. 316–320.
4. Бендик М. А. *Інтелектуальний капітал розвиваючої фірми* / М. А. Бендик, С. В. Джамай [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cfin.ru/press/management/2001-4/01.shmal>.
5. Ветрова А.А. Проблеми комерціалізації інтелектуальної власності вищів. *Збірник доповідей науково-практичної конференції «Інтелектуальна власність. Теорія і практика Петербурзької колегіальної читання –2014» 25–27 червня 2014 р.*, Санкт-Петербург, с. 97
6. Фроленко О.М. Маркетингова інформаційна система як засіб реалізації стратегічного потенціалу промислового підприємства / О.М. Фроленко // *Інноваційна економіка*. – 2014. – № 6. – С. 238-243.
7. Гафіяк А. М. Проблемі оцінки інтелектуального потенціалу як особливої форми капіталу / А. М. Гафіяк, Г. В. Головка // *Збірник праць Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка*. – 2012. – № 11.
8. Дикань В.Л. *Стратегічне управління: навчальний посібник* / В.Л. Дикань, В.О. Зубенко, І.В. Токмакова, О.В. Маковоз, О.В. Шраменко. – Київ: «Центр учбової літератури», 2013. – 272 с.
9. Городникова Н.В. Індикатори інноваційної діяльності: 2017. *Статистичний збірник* / Н.В. Городникова, Л.М. Гохберг, К.А. Дитковський // Москва.: НИУ ВШЭ, 2017. — С. 300.
10. Мухамедшин І. Особливості правового регулювання службових результатів інтелектуальної діяльності // *Правовий захист інтелектуальної власності: збірник матеріалів IV Міжнародного юридичного форуму*. - Москва.: Видавничий центр Університету імені О.Е. Кутафіна (МДЮА), 2016. - С. 63-68.
11. Юскаєв В. Б. "Інтелектуальна власність". Частина 1 С.: *Видавництво СумДУ*, 2009р. 124 с.
12. Глізнуца М.Ю. Визначення складових та оцінка інноваційного потенціалу регіону [Текст] /М.Ю.Глізнуца // *«Технологический аудит и резервы производства»*.- Харків,2016. №3 /5(29) – С.11-14.
4. Bendik M. A. *Intelektual'nij kapital rozvivayuchoi firmi* [Intellectual capital of a developing company] [Elektronnij resurs]. - Rezhim dostupu: <http://www.cfin.ru/press/management/2001-4/01.shmal>.
5. Vetrova A.A. Problemi komercializacii intelektual'noi vlasnosti vishchiv.[Problems of Intellectual Property Intellectual Property Higher] *Zbirnik dopovidej naukovo-praktichnoi konferencii «Intelektual'na vlasnist'. Teoriya i praktika Peterburz'ki kolegiial'ni chitannya* [Collection of reports of the scientific-practical conference «Intellectual property» Theory and Practice St. Petersburg Collegiate Readings -2014] 25–27 chervnya 2014 r., Sankt-Peterburg, p. 97.
6. Frolenko O.M. Marketingova informacijna sistema yak zasib realizacii strategichnogo potencialu promislavogo pidpriemstva [Marketing information system as a means of realization of strategic potential of industrial enterprise] *Innovacijna ekonomika* [Innovative economy]. – 2014. – no 6. – pp. 238-243.
7. Gafiyak A. M. Problemi ocinki intelektual'nogo potencialu yak osoblivoi formi kapitalu [Problems of estimating intellectual potential as a special form of capital] A. M. Gafiyak, G. V. Golovko *Zbirnik prac' Poltav'skogo nacional'nogo tekhnichnogo universitetu im. Y. Kondratyuka* [Collection of works of Poltava National Technical University named after. Y. Kondratyuk]. – 2012. –no 11.
8. Dikan' V.L. Strategichne upravlinnya: navchal'nij posibnik [Strategic management: tutorial] V.L. Dikan', V.O. Zubenko, I.V. Tokmakova, O.V. Makovoz, O.V. SHramenko. – Kiev: «Centr uchbovoi literaturi», 2013. – 272 p.
9. Gorodnikova N.V. Indikatory innovacionnoj deyatelnosti: 2017. *Staticheskij sbornik* [Indicators of innovation activity: 2017. Static compilation] N.V. Gorodnikova, L.M. Gohberg, K.A. Ditkovskij Moskva: NIU VSHEH, 2017. — P. 300.
10. Muhamedshin I. Osoblivosti pravovogo reguluvannya sluzhbovih rezul'tativ intelektual'noi diyal'nosti [Features of legal regulation of official results of intellectual activity] *Pravovij zahist intelektual'noi vlasnosti: zbirnik materialiv IV Mizhnarodnogo yuridichnogo forum* [Legal protection of intellectual property: a collection of materials of the IV International Legal Forum] - Moskva: Vidavnichij centr Universitetu imeni O.E. Kutafina (MDYUA), 2016. - P. 63-68.
11. Yuskaev V. B. "Intelektual'na vlasnist'" [Intellectual Property]. CHastina 1 S.: *Vidavnicтво SumDU* [Sumy State Publishing House], 2009r. 124 p.
12. Gliznuca M.Y. Viznachennya skladovih ta ocinka innovacijnogo potencialu regionu [Determination of the components and assessment of the region's innovation potential] *«Tehnologicheskij audit i rezervy proizvodstva»* ["Technological audit and production reserves"].- Kharkiv,2016. no3 5(29) – pp.11-14.

References (transliterated)

1. Gliznuca M.Y. Benchmarking yak ocinyuvannya intelektual'nogo potencialu [Benchmarking as an Assessment of Intellectual Potential] *Marketing i menedzhment inovacij, Naukovij zhurnal*, [Marketing and Innovation Management, Scientific Journal] Sumi -2015- pp.11-19
2. Pererva P. G., Gliznuca M. Y. Doslidzhennya zarubizhnogo dosvidu ocinki intelektual'nogo potencialu organizacij [Research of foreign experience in evaluating the intellectual potential of organizations] *Biznes Inform* [Business Inform]. – 2016. –no1. – pp. 49–55.
3. Pasichnik I. Y. Teoretichni polozhennya upravlinnya konkurentospromozhnisty produkcii [Theoretical provisions of product competitiveness management] *Biznes Inform* [Business Inform]. – 2016. –no 1. – pp. 316–320.

Надійшла (received) 27.09.18

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Глізнуца Марина Юрївна (Глизнуца Марина Юрьевна, Glisnutsa Marina Y.) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», старший викладач кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин; м. Харків, Україна; (ORCID:0000-0002-1845-3919); e-mail: gmy0512@gmail.com

Моргай Лідія Віталіївна (Моргай Лидия Витальевна, Morhai Lidiia Vitaliivna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», студентка; м. Харків, Україна; e-mail: morgailida96@ukr.net